

VALOAREA NETRECĂTOARE A DIRIJISMULUI ECONOMIC

Andrei BLANOVSCI,
doctor on științe economice,
conferențiar universitar

SUMMARY

The constituent elements of the economic interventionism paradigm and their actuality for the recent global economic crisis prevention are examined in this article.

Anul 2008 va intra on istoria omenirii ca anul de debut al celei de-a doua crize economice mondiale (prima a avut loc ontre anii 1929-1933). Recenta criză a fost inițiată de prăbușirea sistemului financiar-bancar on SUA și on scurt timp a zguduit acest sistem și on celelalte țări ale lumii. Concomitent cu dereglarea sistemului financiar-bancar, au luat am-ploare fenomenele de criză on sectorul economiei reale.

Este oare declanșarea crizei mondiale menționate o ontomplare sau un produs istoric cumulativ de confruntări teoretice și practice?

1. Scurt istoric.

Timp de peste 150 de ani economia de piață a țărilor capitaliste s-a dezvoltat pe baza postulatelor (principiilor) teoretice elaborate de A. Smith on opera sa “Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei” (1776) și de alți adepți ai liberalismului clasic. Printre acestea vom menționa că activitatea economică se autoreglează de la sine prin sistemul prețurilor; piața este motorul reglementării economiei, acea “monă invizibilă”, care ghidează alegerile individuale spre binele tuturor; liberul joc al activităților individuale asigură on mod spontan realizarea interesului general;

suma bunăstării individuale este ansam-blul bunăstării naționale; orice ofertă oși creează automat cererea corespunzătoare; statul nu trebuie să intervină on activitatea economică; schimburile economice dintre țări nu trebuie să fie supuse controlului statului ș.a.

Punerea on practică a postulatelor menționate a contribuit considerabil la consolidarea și dezvoltarea economiei de piață, accelerarea progresului tehnico-științific, sporirea producției de bunuri ma-teriale și servicii, intensificarea relațiilor comerciale ontre țările lumii ș.a.

Onsă, pe măsura creșterii gradului de competitivitate a activității economice, intensificarea fluxurilor materiale și fi-nanciare, onsăși realitatea au demonstrat că multe din concepțiile liberalismului economic clasic și-au pierdut valoarea atot din punct de vedere teoretic, cot și practic. Printre acestea ținem să menționăm:

- autoreglarea spontană a activității economice prin mecanismul prețurilor libere;
- concepția “moinii invizibile”;
- legea “debușeeleor” a lui J. B. Say;
- teoria echilibrului economic gen-eral;
- teoria neamestecului statului on

activitatea economică;

- concepția lipsei șomajului involuntar ș.a.

Neconcordanțele postulatelor doctrinare ale liberalilor clasici cu fenomenele și procesele realității economiei de piață s-au accentuat odată cu intrarea economiei mondiale în criza generală din 1929-1933. Prăbușirea bursei de valori mobiliare din S.U.A. în 1929 a stopat brusc investițiile și a redus producția industrială la jumătate (în 1932 față de 1929), afectând, în forme specifice și cu intensități diferite economiile unor țări concrete¹. În Marea Britanie, ca și în alte țări capitaliste, au apărut fricțiuni și blocaje de mari proporții. Folosirea forței de muncă și a capacităților de producție, salariile au cunoscut o scădere accentuată, iar șomajul a devenit cronic. A avut loc dezechilibrarea balanțelor de plăți, dezorganizarea comerțului internațional, ieșirea de sub orice control a prețurilor, ruinarea a sutelor de mii de întreprinderi.

Criza a demonstrat incapacitatea doctrinei liberalismului economic clasic să ofere practici soluții viabile, în corespundere cu realitățile existente.

În asemenea împrejurări, a apărut necesitatea elaborării unei noi paradigme economice, capabile să scoată economia de piață din profunda criză generală. În astfel de paradigmă a fost elaborată de economistul britanic John Maynard Keynes (1883-1946), cunoscută cu denumirea de **dirijism economic**.

2. Conținutul și valoarea dirijismului economic.

J. Keynes pornește în analiza cauzelor crizei menționate de la ideea că economiile bazate pe piață se pot salva de la prăbușire dacă societatea, le supune, cu ajutorul statului, organizării, controlului și dirijării².

În opinia sa, economia de piață a propulsat civilizația industrială a omogenității, dar tot ea, lăsată să se dezvolte de la sine, a condus societatea spre pragul decăderii. Acumularea capitalului, bazată pe principiul înecității, a făcut ca echilibrul economic să fie încălcat, în sensul că oferta de mărfuri și servicii a depășit cererea solvabilă, cerere, pentru care există mijloace de plată. Fiindcă nu este suficient să ai nevoie de mărfuri, trebuie să mai ai și cu ce să le plătești.

Economia de piață, privită de economiștii clasici numai sub aspectele sale pozitive, iar de cei socialiști - numai sub latura ei negativă, cerea să fie resupusă unui examen critic, din care să rezulte remediile ce-i trebuie aplicate. În astfel de reexaminare a fost efectuată de J. Keynes în lucrarea sa „Teoria generală a folosirii forței de muncă, a dobânzii și a banilor” (1936).

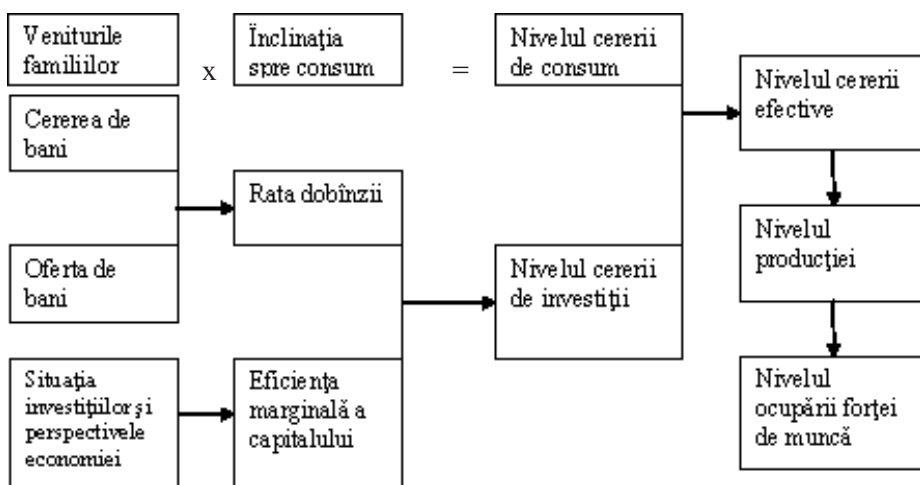
Noua viziune este axată pe ideea că economia de piață, ca formă de activitate economică, este bună în principiu, dar dezvoltarea sa este determinată de acțiunea unor legi (înclinății) psihologice fundamentale ale oamenilor care, lăsate să acționeze de la sine, influențează nefavorabil echilibrul economic, generând crize, șomaj și alte fenomene negative, pe care oamenii nu le-ar mai putea suporta. Prin acțiuni chibzuite din partea statului, fenomenele negative ale economiei de piață, neputând fi lichidate, pot fi menținute în limite rezonabile și transformate în factori dezechilibratori în factori propulsori ai progresului economico-social.

În analiza realității economice, J. Keynes a căutat un echilibru static, pe termen scurt (este cunoscută formula sa: „Pe termen lung vom fi cu toții morți”.) Pentru soluționarea problemei menționate, presupune examinării trei situații esențiale ale

economiei: (1) raportul dintre economia reală de bunuri și servicii și economia fictivă (simbolică) a banilor și creditului; (2) relațiile dintre indivizi și întreprinderi, pe de o parte, și dintre primii și sectorul economic public, pe de altă parte, și (3) rolul ofertei și, respectiv, al cererii (producției și consumului) în modul de funcționare a economiei.

Analiza minuțioasă i-a permis lui J. Keynes să formuleze următoarele concluzii: economia reală depinde în întregime de economia fictivă, sectorul economic public este sectorul eficient și are un rol important în dezvoltarea economiei; agenții economici particulari nu au puterea să influențeze mecanismele macroeconomice; cererea este determinantă de evoluția fenomenelor economice. Mai mult, el a argumentat teza, potrivit căreia în toate țările dezvoltate există o tendință permanentă a unui exces de economisire a investițiilor, care se datorează repartiției inegale a venitului național și care conduce în mod inevitabil la apariția șomajului involuntar.

J. Keynes a elaborat, pe baza principiilor astfel ca model schematic:

Modelul economic keynesist

ilor teoretico-metodologice menționate, doctrina dirijismului economic constituită din următoarele trei părți componente:

- modelul economic;
- legile psihologice fundamentale;
- politica economică.

Modelul economic. Problema fundamentală care l-a preocupat pe J. Keynes a fost șomajul. De aceea, el și-a propus să descopere circumstanțele, care determină volumul ocupării forței de muncă. Răspunsul este următorul: volumul ocupării forței de muncă depinde de punctul de întretăiere dintre funcția ofertei globale și funcția cererii globale de forță de muncă. Anume în acest punct se realizează starea de echilibru economic. Pentru a demonstra această concluzie, J. Keynes a construit un model economico-matematic bazat pe cinci mărimi macroeconomice:

- volumul folosirii forței de muncă pe care l-a notat cu litera E;
- venitul național – V;
- consumul curent total – C;
- investițiile totale – I;
- economiile totale – S.

Modelul keynesian poate fi prezentat

Fig. 1. Sursa: Mihai Tudosia, *Doctrina economice*, Edit. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1993. - P. 217.

Din acest model rezultă că:

1. Veniturile familiilor raportate la onclinațiile spre consum determină nivelul cererii de consum.

2. Cererea de bani și oferta de bani determină rata dobânzii.

3. Volumul investițiilor influențează perspectivele dezvoltării economiei naționale.

4. Nivelul cererii de consum și cererii de investiții determină nivelul cererii efective.

5. Nivelul cererii efective influențează on mod direct nivelul producției de bunuri și servicii.

6. Nivelul producției determină nivelul ocupării forței de muncă și, ca urmare, a creșterii veniturilor populației.

J. Keynes a elaborat, on baza modelului economic, ecuația echilibrului și dezechilibrului economic.

I. Ecuația echilibrului:

$$V=C+I$$

$$\text{sau } S=V-C$$

$$\text{sau } I=S.$$

II. Ecuația dezechilibrului:

$$V>C+I$$

$$\text{sau } S>V-C$$

$$\text{sau } S>I.$$

On cazul on care $V=C+I$, $I=S$, cererea și oferta se echilibrează, se investesc on toate economiile, crizele și șomajul dispar, economia funcționează normal.

On realitate, relația cerere-ofertă nu se află ontotdeauna on stare de echilibru. Dezechilibrul de forma $V>C+I$ sau $S>I$ este dăunător și statul trebuie să intervină pentru eliminarea lui. Statul trebuie să intervină pentru a preveni apariția dezechilibrelor, iar cond ele există - pentru a

le onlătura.

On viziunea lui J. Keynes, dirijismul nu semnifică planificarea centralizată, ci coordonarea procesului decizional la nivel macroeconomic de către stat, cu condiția că aceste decizii să stimuleze inițiativa privată. Pledond pentru intervenția masivă a statului on activitatea economică, J. Keynes a deschis o nouă cale on gondirea și politica economică.

Examinond cauzele dezechilibrului economic, J. Keynes a argumentat că acestea se află on psihologia, on comportamentul oamenilor. De aceea măsurile privind realizarea echilibrului economic trebuie să includă următoarele trei legi:

a) legea onclinației spre consum;

b) legea imboldului spre investiții;

c) legea onclinației spre lichiditate.

On conformitate cu acțiunea **legii onclinației spre consum** oamenii sunt dispuși să-și sporească cheltuielile de consum atunci cond le cresc veniturile, dar on mai mică măsură decot sporirea veniturilor. O parte din sporul de venit ei, din multiple motive, sunt onclinați să o economisească.

Legea imboldului spre investiții se manifestă ca o tendință a agenților economici de a investi și de a crea noi locuri de muncă acolo și atunci, unde și cond ontrevăd perspectiva obținerii unui profit normal. On caz contrar, ei preferă un alt plasament al capitalului bănesc acumulat, fapt care influențează negativ consumul productiv, cu efecte asupra rămonerii on urmă a cererii față de ofertă.

Legea onclinației spre lichiditate se manifestă prin tendința oamenilor de a păstra bani lichizi pentru necesitățile ce pot apărea on intervalul dintre obținerea venitului și cheltuirea lui pentru desfășurarea unor afaceri, depășirea unor calamități

naturale ș.a.

Prin manifestarea legilor menționate, o parte a economiilor nu se investește ($S > I$) și se ajunge la o stare de dezechilibru de forma: $V > C + I$; respectiv, ocuparea forței de muncă este parțială, scad veniturile, cererea și altele. În astfel de condiții, statul este chemat să elaboreze și să realizeze măsuri de politică economică adecvată funcționării echilibrate a economiei naționale.

Politica economică. Cercetarea componentelor crizei economice mondiale i-a permis lui J. Keynes să propună o politică economică dirijistă capabilă să reanimeze economia de piață din timpurile respective. Temelia acestei politici a constituit-o ocuparea cât mai deplină a forței de muncă pentru asigurarea unei creșteri economice durabile. Pornind de la concepția, conform căreia nivelul folosirii forței de muncă și volumul producției depind de cererea efectivă, J. Keynes argumentează că orice politică anticriză trebuie să includă următoarele trei componente esențiale:

- menținerea cererii de consum curent prin excluderea reducerii salariilor. Orice scădere a salariilor reale, adică a puterii de cumpărare, va antrena reducerea consumului, factor determinant al cererii efective. Cererea efectivă trebuie stimulată nu numai prin intermediul salariilor, dar și prin intermediul impozitelor;

- statul este chemat să suplineze în mod direct insuficiența investițiilor private printr-o politică de investiții publice, recurgând, mai ales, la lucrări publice de mare amploare;

- reglementarea de către stat, prin intermediul Băncii Naționale, a ratelor dobânzii, a stabilității monedei naționale. Concomitent, statul trebuie să promoveze o politică a creditului ieftin și de control

a masei monetare aflate în circulație.

Doctrina dirijismului economic a avut un ecou puternic și o aplicare imediată. Ea a contribuit în mod direct la ieșirea economiilor din țările occidentale din criză și prosperarea lor ulterioară. Concepțiile keynesiene au predominat teoria și practica țărilor cu economie de piață peste patru decenii (1936-1980). Realizarea lor a contribuit la reducerea șomajului, atenuarea fenomenelor de criză, creșterea economică fără precedent.

În condițiile intensificării complexității vieții economice, fluxurilor materiale și financiare, proceselor migraționiste și integraționiste, precum și a accentuării fenomenelor de globalizare a economiei dirijismul de tip keynesian necesită să fie aplicat pretutindeni. Realitatea a fost însă alta. În funcție de situație și de țară, economiștii au început să oscileze între a fi keynesiști (așa cum spunea președintele S.U.A. Richard Nixon, „noi toți suntem keynesiști”) și a renunța totalmente la acest curent de gândire („keynesismul merită de a fi pus în muzeu”, afirmau neoliberalii).

3. Neoliberalii și recenta criză economică mondială.

Începând cu deceniul al optulea și, în special, după 1980, împotriva dirijismului economic de tip keynesian s-au ridicat economiștii de „credință” neoliberală (numiți și neoliberali), printre care un rol marcant l-a jucat austriacul Friedrich von Hayek (1899-1992) și americanul Milton Friedman (1912-2007).

Fr. Hayek și adepții săi au respins ferm orice intervenție a statului în activitatea economică. În viziunea lor, economia de piață este un sistem care se autoreglează spontan, în primul rând, prin intermediul prețurilor. Libertatea, afirmă neoliberalii,

este mai importantă decot prosperitatea economică. De aceea, orice formă de intervenție care limitează libertatea, este inadmisibilă. Statul nu trebuie să intervină în economie decot pentru a proteja piața. Acestea și alte postulate neolibérale poartă, desigur, amprenta anarhismului economic.

Neoliberalii (mai ales, M. Friedman) neagă intervenția statului nu numai în sfera materială de producție, dar și în cea monetară. În viziunea lor, statul trebuie să se abțină de la promovarea politicii monetare active. El trebuie să țină la “regula de aur” a creșterii masei monetare în același ritm cu cea a produsului intern brut. Ceea ce se cere pentru asigurarea echilibrului și creșterii economice este, în opinia monetariștilor neoliberali, reducerea intervenției guvernamentale. Porghiile de care dispune statul ar urma să fie folosite în vederea asigurării unui cadru monetar stabil pentru o economie în viziunea noastră, elaborarea și aplicarea unui set de acțiuni comune de politică economică dirijistă ar eficientiza eforturile statelor în soluționarea problemelor anticriză.

liberă. În această concepție, toate celelalte proporții urmează să se stabilească prin intermediul pieței: producție-consum, ocuparea forței de muncă, evoluția prețurilor și a veniturilor, repartizarea veniturilor ș.a. După cum vedem, și în acest domeniu de importanță deosebită există o onclinație spre anarhism.

Aceste și alte concepții de factură neoliberală au constituit conținutul teoretic al programelor de guvernare în țările cu economie de piață contemporană. Pornind de la negarea măsurilor de intervenționism statal, instituțiile publice din aceste țări s-au ondepărtat în ultimele decenii de la dirijarea activității economice și financiare, fapt care a cauzat declanșarea recente crize mondiale.

În ultimul timp, toate statele s-au implicat în reanimarea sistemelor financiare și a sectorului economic real zguduite de criză. În fond, acțiunile lor sunt identice cu cele recomandate de J. Keynes, însă au un caracter disperat, lipsit de unitate. În

BIBLIOGRAFIE

1. Aurel Iancu. *Tratat de economie*, vol. I, Editura Economică, București, 1993. - P. 36.
2. Ivanciu Nicolae-Vălceanu. *Tratat de doctrine economice*, Editura Ramo, București 1996. - P. 170.
3. Mihai Tudosia. *Doctrine economice*, Editura Universității “A.I. Cuza”, Iași, 1993. - P. 217.
4. Andrei Blavovschi. *Doctrine economice*. Editura A.A.P., Chișinău, 2004.
5. Adam Smith. *Avuția națiunilor*, vol. I, II, Chișinău, 1992.
6. John Keynes. *Teoria generală a folosirii forței de muncă, a dobonzii și a banilor*, București, 1970.

Prezentat: 22 ianuarie 2009.